

PULA INVUULA

Rera dijothollo tsa hao tsa hlabula hona jwale

LOETSE KE KGWEDI E NTLA YA HO QETELLA MORALO O HLOKAHALANG HORE DIJOTHOLLO DI JALWE HO TLOHA KA MPHALANE 2011 HO FIHLELA MATHWASONG A PHEREKGONG 2012 MABAPI LE SEHLA SENA SE TLANG SA HLABULA. TSE DING TSA DINTLHA TSA BOHLOKWA TSE TSHWANETSENG HO HOPOLWA DI HLAOSWA TLASE MONA.

Ho nkuwa hore dilemong tsa hao tsa temo, kapa hae-ba tsena ke dijothollo tsa hao tsa lehlakula lena tse ilo jalwa, o se o phethile tekolo e batsi ya tseo o nang le tsona le mehlodi ya ditjhelete mabapi le mosebetsi wa hao wa temo.

Dibaka tsa masimo tse nang le mebu ya bokgoni bo phahameng, bo mahareng le bo tlase di tshwanetse ho methwa (ho mejarwa) le ho etswa pokeditso e ngotsweng ya dintlha tsa yona. Ka baka la ditjeo tse phahameng tsa tse kenngwang mobung, le dikotsi tse phahameng lehlakoreng la ditjhelete, ho hlahisa dijothollo maemong a jwale a ditheko, ke feela mebu ya bokgoni bo phahameng le bo mahareng e tshwanet-seng ho sebedisetswa tlhahiso. Mebu ya bokgoni bo tlase e ka mpa ya sebedisetswa makgulo.

Ke dijothollo dife tsa hlabula tse tshwanet-seng ho jalwa temong ya ka?

Kgetho ya sehlooho dijothollong e ka ba pakeng tsa poone e tshweu kapa e tshela, soneblomo, dinawa tsa soya le mabele. Kgetho le ho tswakwa ha dijothollo tse kgethilweng di tshwanetse ho kgona ho sebedisa matla a leng teng a terekere le a disebediswa tsa temo ka nepo nakong e telele ya dibeke tse robong tsa ho jala ho tloha ka la 15 Mphalane ho isa ho la 20 Tshitwe, di nyalane hantle le mokgwa o hlophisitsweng hantle wa phapantsho ya dijothollo, mme di be molemong wa mehlape ya hao.

Mabele a batla a sa lengwe haholo mona Afrika Borwa matsatsing ana, mme a bonahala a ikgethile, a lengwa dibakeng tse itseng feela. Hopola hape hore mabele ana a ratwang haholo a tswekere a ntse a ratwa ke dinonyana tse a jang haholo le pele o kotula.

Papiso ya ditjhelete kgethong ya mefuta e fapaneng ya dijothollo

Ditheko tsa nako e tlang tsa Safex tsa dijothollo pakeng tsa Hlakubele 2012 le Phupu 2012 di eme tjena:

Koranta ya grain SA ya
bahlahisi ba ntseng ba hola

BALA KA HARE:

- 4 > Ho tabola kapa ho se tabole...
- 7 > Majwe a wang lehodimong
- 9 > Borakonteraka ba temo
– tse etswang le tse
sa etsweng

7

9

Rera dijothollo tsa hao tsa hlabula hona jwale

Mme Jane o re...

Ke tshwenyehile haholo hobane ho bonahala eka mafapha a mang a mmuso a leka ho fetola balemi ba rona mekopakopa ya batho – mekopakopa e sitwang, e ke keng ya iketsetsa letho ka boyona.

Re ntile ra etela diofisi tsa mabatowa a fapaneng, mme re ile ra ba ra fihla le KwaZulu-Natal (lehaeng la kgale la ha Zulu). Ka mokgwa wa masimo a kopanetsweng a setjhaba, balemi dibakeng tsa mahaeng ba kgona ho fumana masimo, le hoja e se masimo a bona, empa kgirisetso ya bona yona ke taba e tiileng. Masimo ke a bokgoni bo hodimo, le pula e ntle. Le ha ho le jwale ha ba tswela pele ka temo. Lefapha la temo le entse tse latelang:

- Le rekile diterekere le disebediswa tsa temo tse beilweng diofising tsa lefapha la temo;
- Le hirile bakganni ba diterekere;
- Le reketse balemi disunngwamobung tsohle;
- Le phethotse/lemme masimo;
- Le jetse dijothollo; hape le
- Ha masimo a hloka ho hlaolwa mahola – balemi ba boleletse lefapha ho tla hlaola mahola.

Empa balemi ke bona ba ileng ba nka dijothollo! Ho feta mona, lefapha ke lona le lefang mohokahanyi ho kenya terata e tshirelet-sang masimo. Ha e le balemi ha ba etse letho ho hang.

Na see ke seo molemi a tshwanelang ho se etsa? Na o ka ipitsa molemi empa ho se letho leo o le etsang masimong? Ke mang ya lefella tsona, mme hantlente theko ya tone ka nngwe ya poone e hlalishwang ke bokae?

Balemi ba mpoella hore mahaeng banana ba ntse ba ba le bana ha batswadi ba bona ba ntse ba fumana tjelele ya bana ya thuso e tswang mmusong. Re bonahala re lahlehelwa ke ho bona dinto tse ahang setjhaba se atlehileng. Re tshwanetse ho nka boikarabelo ba bokamoso ba rona. Ha re a lokela ho dula morao le ho lebella feela ho etsetswa dinto tsohle. Ho hatellwa haholo taba ya “ditokelo”, mme ha ho buuwe letho ka boikarabelo.

Moo dinto di tsamayang hantle ka tlwaelo, batswadi ke bona ba sebetsang hore phelo bo tswela pele (hangata ba sebetsa dihora tse telele hore ba fumane tjelele), ebe ba etsa lelapa, ebe ba a nyala, ebe ba ba le bana, ebe ba fa bana thuto hore ba kgone ho iphedisa, ba lefe lekgetho le tla thusa tsamaisong ya naha, jwale jwale...Empa kajeno, bana ba ba le bana ba sa ntse ba le seko-long, balemi ha ba sebetsa – ba itulela lapeng, mme ba lebella mmuso hore o ba “fepe”.

Nnete ke hore e mong le e mong wa rona o na le ditalenta tseo Modimo o mo fileng tsona, tseo re lokelang ho phela ka tsona, hape re tshwanetse ho phela ka mofutso wa phatla tsa rona. Re tshwanetse ho jara boikarabelo ba rona le ho kena ka hohle mosebetsing – ke balemi ba fepang lefatše, mme ha re sa sebetsa, ruri re tla shebana le tlala ya bojadikata re le setjhaba!

- Mabele ka Hlakubele 2012 = R1 990 tone ka nngwe.
- Dinawa tsa soya ka Hlakubele le Motsheanong 2012 = R3 365 tone ka nngwe.
- Soneblomo ka Hlakubele le Motsheanong 2012 = R3 998 tone ka nngwe.
- Poone e tshweu ka Phupu 2012 = R1 842 tone ka nngwe.
- Poone e tshehla ka Phupu 2012 = R1 837 tone ka nngwe.
- Koro (papisong) ka Tshitwe le Hlakubele 2012 = R2 950 tone ka nngwe.

Hopola hore o ke ke wa jala sejothollo se seng le se seng hohle! Hara dijothollo tsa lehlabula, poone ke e nngwe ya dijothollo tse jalwang haholo, mme ke sejo se seholo sa batho ba bangata. Dikokwanyana le malwetse di hlasela mabele, mme ka hoo, dibaka tse “ntle” moo pula e leng ngata teng ke moo mat-hata a ka nnang a ba teng a shebaneng le mabele (le mmara ha e mekae). Soneblomo ha e hole hantle dibakeng tse metsi. E kgangwa ha bonolo ke metsi, mme e hlaselwa ke bolwetse ba kgwaebana. Dinawa tsa soya tsona ke dijothollo tse boima ho laolwa, mme kotulo ya tsona ke phephetso balem-ing ba ntseng ba thuthu. Mabapi le dijothollo tsa mariha, koro, kgarese, habore le canola – ena ha se nako ya ho nahana ka dijothollo tsona hobane ke tse jalwang nakong ya kgwedi ya hwetla.

Phapano teranseporotong

Jwale ka molemi e monyane ho molemo ho sebet-sana le tjelele e kenang ya dijothollo ka mokgwa wa tjelele e tshwerweng letsohong, e fumanwang ka sejothollo, o ntse o hopola ditheko tsa nako e tlang tse bontshitsweng hodimo mona, mme o tlosa diitshenyehelo tsa teranseporoto tsa disiu tse ngo-disitsweng tsa Safex. Diitshenyehelo tsona tsa teranseporoto ke tseo ruri di tshwanetseng ho lefshwa ke molemi ho tloha sesiung sa Safex ho ya Rand-fontein ho ya ka konteraka e mabapi le dijothollo eo molemi a e saenetseng.

Lethathamo la sesiu se ngodisitsweng, se nang le papiso ya teranseporoto e bontshitsweng, se ka nna sa etswa download ho tswa websaeteng ya Safex. Ditheko di pakeng tsa R150 le R300 tone ka nngwe mabapi le soneblomo, le R71 ho isa ho R410 tone ka nngwe mabapi le poone. Ho ya ka boleng bo phahameng ba jwale ba ditjeo teranseporotong, ho a bonahala hore balemi ba banyane ba tla batla hore dijothollo tsa bona di mpe di iswe sesiung se ngodisitsweng se hauifiu le bona. Tjelele eo qetellong e tla fumanwa ke molemi ha ho se ho tlositse diitshenyehelo, ho a hlaka hore e tla ba theko ya nako e tlang ya Safex, ho yona ho se ho ntshitswe ya teranseporoto le ya ditjeo ho tloha polasing ho ya sesiung.

Mohlala, ha re nka hore theko mabapi le Beth-lehem ke R201 tone ka nngwe, mme ditjeo tsa teranseporoto tsa rakonteraka ho tloha polasing ho ya sesiung ke R50, tjelele e tla ba letsohong (*net*

price) e tswang koporasing e tla ba R1 590 mabapi le poone e tshweu tone ka nngwe. Motheong ona tjelele e letsohong, mohlala, ya poone le soneblo-mo e tla sebetsa ka mokgwa o latelang:

Poone e tshehla – Bethlehem

R1 837 tlosa R202 (teranseporoto Bethlehem) tlosa R50 (teranseporoto ho ya sesiung sa selehae) e tla lekana le tjelele e nehwang molemi letsohong, e leng R1 585 tone ka nngwe.

Soneblomo – Bothaville

R3 998 tlosa R162 (teranseporoto Bothaville) tlosa R50 (teranseporoto ho ya sesiung sa selehae) e tla lekana le tjelele e nehwang molemi letsohong, e leng R3 786 tone ka nngwe.

Ka hoo, ho bohlokwa ho tseba theko ya letso-hong ya molemi hore e tla ba bokae, mme hona ho tla laolwa ke hore polasi ya hae e hokae. Ka kakaretso ke taba feela ya lehlohonolo ho ena le ya tsamaiso e ntle ya hao, hore na polasi ya hao e bohole bo bokae le Randfontein. Boemo bona ba ditaba bo na le tshwaetso qetong ya hore poreisi eo o e fumanang na ke e ka o dumellang ho tswela pele ka ho jala sejothollo seo lebatoweng leo o leng ho lona na.

Haeba, mohlala, o lokela ho kgetha pakeng tsa poone e tshweu le e tshehla, mme ho ena le kham-phane e silang phofo ya poone, eba e haufi le polasi ya hao, o ka etsa kgetho hore na o tla fumana tjelele e ntle letsohong la hao nakong ya kotulo kapa tjehe. Beng ba malwala ba ka nna ba botswa hore na leano la bona la ditheko le sebetsa jwang.

Ditjeo tsa ho jala sejothollo (Tliphollo ya tjelele e salang/ ditekanyetso)

Ho bohlokwa ho etsa tliphollo ya tjelele e tla o salla mabapi le sejothollo ka nngwe se ka jalwang masimong a hao. Tjelele e salang ke phapang pa-keng tsa tjelele e kenang (*net income*) mabapi le sejothollo ka seng le diitshenyehelo kaofela tse ot-lolohileng tse sebedisitsweng ho hlalisa sejothollo hekthareng ka nngwe le toneng ka nngwe ya sona. Tjelele e kenang ya sejothollo e ka bapiswa ka ho lekana ho ya ka hekthara ka nngwe le tone ka nngwe ho bona hore ke sejothollo sefe se kenyang phaello ka ho fetisisa. Kuno e ka bang teng ya sejothollo ka seng e tla laolwa ke botebo ba mobu, monono, mongobo, pula, tlelaemete, phapantsho ya dijothollo e ntseng e le teng, hammoho le bokgoni ba mekgwa e sebediswang ya temo.

Theibole ya 1 e bontsha mohlala wa tlho-phollo ya tjelele e tla salla molemi – hopola hore e tla fapana ho ya ka dibaka le ho ya ka masimo. O tlamehile ho botsa le ho tseba ka botlalo hore ke dife tseo o ilo di kenya mobung, bongata ba tsona hekthara ka nngwe, hammoho le theko ya e nngwe le e nngwe ya tsona – ka mokgwa ona o tla kgona ho tseba ditjeo tsa dijothollo tsa hao.

Theibole ya 1: Tlhophollo ya tjehelete e salang ka mora thekiso

Tlhophollo ya tjelete e salang		Sejothollo poone						
Mosebetsi		Poone						
Area ya poone		4,90	Dihekthara					
A	Tjhelete kaofela e kenang ya mosebetsi						E kenang	Kaofela ya
	Fokola	Mahareng	Hantle				Hekthara	Mosebetsi
Ditone/hekthara	3,60	4,50	5,40					
Theko tone ka nngwe	1 400	1 750	2 100					
Tjhelete hekthara ka nngwe	5 040	7 875	11 340					
Kuno kaofela ya mosebetsi (ditone)	17,64	22,05	26,46					
Hantlente e kenang ka selemo (Tjhelete)	24 696	38 587,50	55 566				7 875	38 587,50
B	Tlosa ditjeo tse tobileng							
		Tlhaloso	Ka nngwe	Kaofela		Ditjeo ka	Kaofela ya	
Ntlha	Sehlahiswa	Yunit	Hekthara	Mosebetsi	Theko/U	Hekthara	Mosebetsi	
Peo – 60 000 mokotla	GM	60 000	25 000	122 500	0,03	650	3 185	
Manyolo	4:2:1(32)	Kg	200	980	4,50	900	4 410	
Tokiso ka hodima mobu	LAN	Kg	100	490	3,50	350	1 715	
Kalaka	Calctic/Dol	Kg/ha	1,00	4,90				
Dikhemikhale		Kg	0,06	0,29	1 266,67	76	372,40	
Dikhemikhale – taolo ya mahola pele a mela						350	1 715	
Dikhemikhale – taolo ha a se a hlahile						350	1 715	
Dikhemikhale – sesedi	Dikokwanyana					10	49	
Dikhemikhale – seboko sa poone	Dikokwanyana					15	73,50	
Diesel		l	90	441	8,50	765	3 748,50	
Inshoreense – ditshelwamobung		0,08	598,50			465	2 278,50	
Basebetsi – nakwana								
Kotulong		Dihektare	300	1 470	1,00	300	1 470	
Mmaraka		Ditone			50	225	1 102,50	
Teranseporoto		Km	25	122,50	3	337,50	1 653,75	
Tokiso le tlhokomelo						300	1 470	
Tswala								
					YOHLE	5 093,50	24 958,15	
C	Ya pokotho (tjhelete e salang ha o rekisitse poone ho tloha hekthareng tse 4,9							13 629,35

Ikopanye hle le ba Grain SA ho fumana dikeletso le meralo ya tjehelete e tla o salla pokothong haeba o tsilatsila, o sa tsebe hantle hore o nka ofe mohato.

Kuno e ka bang teng ya dijothollo hekthara ka nngwe ka ditone ha e atiswa ka theko ya molemi (*net price*) matsohong mabapi le sejothollo ka seng, e tla bontsha sejothollo seo o ka se jalang, se ka o fetohelang molemo. Ho ntse ho shebilwe dikotsi tse ka bang teng, disebediswa tse teng ham-moho le phapantsho ya dijothollo tse rerilweng, qeto e ntle e ka etswa ya hore ke dijothollo dife tseo motho ruri a ka di jalang.

Hopola hore sejothollo ka seng se na le nako ya sona e ntle ya ho jalwa,

mme o tshwanetse ho hlokomela hore masimo a hao a lokisitse hantle ka nako hore o kgone ho jala ka nako e nepahetseng. Ha o jala nako e se e ile, o ke ke wa fumana kuno eo o e labalabelang, mme boholo ba mosebetsi wa hao e tla ba mofufutso o tswetseng boyeng ba ntja. Rera dintho tsa hao jwale, etsa bonnete hore o lomahanya meno, o qala ho sebetsa kapele ka moo o kgonang kateng.

JANE MCPHERSON, MANEJARA WA LENANEO LA GRAIN SA LA NTSHETSOPELE YA MOLEMI

Ho tabola kapa ho se tabole...

HO PHETHOLWA HA MOBU HO KA BAKA KAPA HA FOKOTSA HO TETEANA HA MOBU. KA TLWAELO HO PHETHOLA MOBU HO PSHATLA MOBU HORE E BE DIKAROLWANA TSE NYANE. HO PHETHOLWA HO FETANG TEKANO HO KA NNA HA SILA MOBU HO FETA TEKANO, MME HA SENYA BOEMO BA MOBU, E LENG POPEHO YA ONA E LOKELANG HO BA LE MASOBANA A HLOKAHALANG MOBUNG.

Sepheo ka setabodi

Sesebediswa se phetholang mobu, se kang mohoma wa sekara, se ka nna sa bula mobu sa eketsa ho kena ha moya le metsi, empa sa etsa lekgapetla le thata ka tlasa mobu o phethotsweng. Lekgapetla leo le bitswa "Pane ya mohoma" kapa "pane e thata". Ditsetse (*discs*) le tsona di ka nna tsa baka pane e thata ka tlasa botebo ba mobu o phethotsweng, haholoholo moo ho fetwang haholo nakong ya selemo se le seng. Ho thibela ho teteana hona, ho ka sebediswa mefeng e thata ya tshepe, e ka sebediswang ho tabola mobu ho fihlela botebong ba 30 - 60 cm kapa le ho feta mona, mme hangata mefeng ena e lokela ho siya sebaka se ka etsang 1 mithara pakeng tsa yona. Mokgwa ona ke o atisang ho sebediswa haholoholo mebung ya lehlabathe.

Ditabodi di tabola mobu o teteaneng tlasa botebo bo fihlellwang ke mekgwa ya sekwalejwale ya ho lema. Sepheo sa tsona ke ho ntlafatsa ho monyela ha moya le ha metsi. Setabodi se entswe ka mokgwa wa hore se phahamise le ho pshatla mobu o ka tlase hore lekgapetla le ka bang teng le pshatlehe. Mobu o tshwanetse hore o ome hantle nakong eo o pshatlwang le ho tabolwa ka yona. Ho tabola mobu o mongobo ha ho pshatle mobu o ka tlase, empa ho etsa hore mobu o pakellane, o etse seretse se alehileng ka thoko ho setabodi.

Mobu o tjena o thibela ho tsamaya ha moya, metsi le metso mobung.

Dipane (makgapetla a thata) tsa mohoma di bakwa ke ho alwa ha mobu o seretse ho bakwang ke ditsetse tsa mohoma o lemang botebo bo le bong ba mobu ho ya ho ile nakong e telele. Ho boima hore metso, metsi le moya di phunyeletse lekgapetleng lena le thata, mme sena se ama ho hola ha dimela hampe. Tshebediso ya metjhine e meholo mebung e mongobo le yona e tete-anya mebu ha nako e ntse e tsamaya, mme e baka lekgapetla le thata le kang la pane ya mohoma.

Melemo ya setabodi diforong

- Ho monyetla ho ntlafaditsweng ha metsi a pula;
- Ho kenella ho ntlafaditsweng ha moya;
- Ho se tswakane ha mobu o ka hodimo le o ka tlase;
- Phokotseho tahlehelong ya mongobo ha mobu o sa phetholwe; le
- Ntlafatso ntshetsopeleng ya metso.

Bobae ba setabodi diforong

- Ke mosebetsi wa ho phethola mobu o etsehang butle le o fupereng ditjeo; le
- Ditlhoko tse phahameng tsa kW.

WILLIE KOTZÉ, MANEJARA WA KWETLISO LE NTSHETSOPELE WA LENANEO LA GRAIN SA NTSHETSOPELE YA MOLEMI

Dijothollo tsa mariha

Taolo ya mahola ha re shebilwe sehla sa 2011

SEHLA SA JWALE SA TLAHISO YA KORO MARIHA HA SE A TLWAELEHA HOBANE PULA E NELENG PELE HO JALWA NAKONG YA PHUPU 2010 HO ISA HO MOTSHEANONG 2011 E BILE PAKENG TSA 500 MM LE 2 000 MM HO TLOHA MOLENG WA LEBOYA BORWA HO TLOHA FOREISETATA E KA BOPHIRIMA HO YA LEBOPONG LE KA BOTJHABELA (EAST COAST).

Masimo a mangata a neng a reretswe ho jala koro mohlomong a fumane ho fetang dimithara tse 1,2 tsa pula. Ka hoo, ho ka nna ha etsahala hore ebe masimo a reretsweng koro a ile a sesa ka hara metsi.

Mariha a batang, a kopaneng le lehwa dibakeng tse ngata, a tla ba le tshwaetso e kgolo kgolong le ntshetsopeleng ya koro. Ho jala ha morao ho tla boela ho fane ka koro e leng boemong ba morao ba tswelopele ho feta ba seha se tlwaelehileng. Peo e jetsweng mafelong a Motsheanong le Phupjane, dibakeng tse ding, e nkile nako e fetang dibeke tse nne hore e mele.

Mongobo ha o a tshwanela ho ba ntho e sitisang ho fihlela nakong ya moraora sehle. Mabatowa a mang a boetse a fumane pula le lehlwa ka Phupu. Ha ho shejwa peresente e ntle ya ho mela ha peo e jetsweng, le manyolo a nepahetseng, a thusitseng mabapi le nitrojene e ka beng e tswile mobung ka baka la dipula tse ngata, kgonahalo ya kuno ya ditone tse pedi ho isa ho tse tharo ke e phahameng.

Boemo ba mobu bo simollotseng hantle korong bo tla boela bo fane ka monyetla o motle wa ho mela le ho tswela pele ha palo e kgolo ya mefuta ya mahola.

Leseding la boleng bo phahameng ba sejothollo se tla kotulwa, e tla ba ntho e ntle haholo hore ho hlahlojwe hantle boteng bofe kapa bofe bo ka bang teng ba mahola semeleng mohatong wa pele wa ho mela ha sona.

Mariha a batang a tla baka phokotseho tlhodisanong le mahola nakong ya kgwedi ya Phupu le ya Phato. Maemo a matle a tla baka hore tlhodisano le mahola e be ntsha ya sehlooho ha naha e futhumala ho ya qetellong ya Phato.

Taolo e kopanetsweng ya mahola

Matla a ho laola mahola sejothollong se itseng, se kang koro ya mariha, mokgweng wa sejwalejwale wa tlhahiso, a tshwanetse ho sebedisa tswakano ya mekgwa ya tlwaelo, phapantsho ya dijothollo, le taolo ya mahola le ya dibolayalehola.

Mekgwa e metle ya temo ya dijothollo le meralo e tshwanetse ho kenyeletsa ho lengwa ha dijothollo tse fapaneng tsa mariha le tsa lehlabula, hammoho le dijothollo tsa lehlaku le sephara tse kang soneblomo le dinawa tsa soya le dijothollo tsa mofuta wa jwang tse kang koro, habore, poone le mabele. Mokgwa ona o fupereng tse fapaneng o tiisa hore mahola a pepesetswa mekgwa e fapaneng ya temo hammoho le phapantsho ya dihlopha tse fapaneng tsa dibolayalehola.

Tshebediso ya manyolo dijothollong tsa mariha kapa tsa lehlabula e thusa semela ho ba hole le mahola a melang nakong ya ho jalwa ha sejothollo kapa jwalo ka sehle sa jwale sa mariha moo masimo a jetsweng a nang le boka-hodimo bo mongobo haholo.

Ho batlana le mahola

Senotlolo lenaneong le letle la taolo ya mahola masimong afe kapa afe ke ho hlauwa ho nepahetseng ha mefuta e teng ya mahola.

Balemi ba bohlale ba tla etela masimo a bona kgafetsa le ho lekola ho hola le ho tswela pele, haholoholo ho thunya ho ka bang teng semeleng ka seng, e le hore ba tsebe ho bona bohola le dijhelete tse tla ameha mabapi le semela mehatong ya ho simolla ha sona. Ho boela ho jalwa hape mobung o tete-aneng le mobung o sitwang ho hlahisa palo e phahameng ya dimela, ke taba

Taolo ya mahola ha re shebilwe sehla sa 2011

e tshwanetseng hore e lekotswe. Kgolo efe kapa efe ya mahola le yona e ka hlahlojwa ha ho ntse ho tswelwa pele ka hlahlobo e tlwaelehileng ya masimo.

Lenaneo le letle la ho hlahloba le tla thusa hore ho hlwauwe mahola ao e leng qaka e le hore taolo e nepahetseng, e matla, hammoho le lenaneo la ho fafatsa, di ka kgothaletswa. Ho molemo ka mehla hore e sa le qalong ho sebedisa setsebi se nang le boiphihlelo sa taolo ya mahola ka dikhemikhale.

Disebediswa tse molemo tsa ho batlana le mahola

Ha masimo a hlahlojwa le ho lekolwa, kgothaletso ke ho nka mmapa wa polasi le wa area ya masimo, kgarafu e nyane, thipa, mekotla ya polasetike e nang le dileibole, e bokellang mahola a sa tsejweng, sekwere sa 1 m sa tshepe, calculator e nyane, dipentshele tse tshwayang le yuniti ya GPS haeba e le teng.

Diyuniti tsa GPS di ka ba le molemo o moholo wa ho tshwaya dibaka tseo ho tsona ho nang le mahola a itseng e le hore matla a tshebetso ya lenaneo la ho fafatsa a ka dula a hlahlojwa ka ho etela hape dibaka tseo nako le nako ha ho qetwa ho fafatsa.

Hape keletso ke hore ho be teng tataiso ya motheo e supang mahola, e nang le ditshwantsho tsa mahola mehatong e fapaneng e le hore ho hlwauwa ho nepahetseng ho ka etswa. Hona ho bohlokwa haholo hore ho etswe kgetho e nepahetseng ya dikhemikhale le metswako lenaneong la taolo ya mahola.

Ho tsomana le mahola

Ho etsa mosebetsi o motle wa ho tsomana le mahola, latela mehatso ena e latelang.

1. Tsamaya masimong o leba ka ho le letona le le letshehadi o ntse o ema bonyane makgetlo a mahlano dikarolong tse arohaneng haholo tseleng ya hao. Paterone ena e tshwanetse ho o fihlisa moo o qadileng teng, e leng moo o siileng koloi kapa bakkie ya hao teng. Hlahloba mahola dibakeng tse tlase, tse metsi kapa tse nang le letswai masimong.
2. Ha o ntse o tsamaya, hlwaya mefuta ya mahola e leng teng, mme o ngole mehatso ya ho hola ha koro hammoho le ya mahola. Ela hloko hore na dijothollo di hlodisana le mahola a seng a le teng kapa tjhe.

3. Taka mmapa wa mahola afe kapa afe a bonahalang a le mangata tulong e itseng. Haeba o kgona, o ka sebedisa GPS ya hao ho metha area eo. Difafatsi tse kgolo tsa sekwalelwale tsa borakonteraka di hokahantswe le yuniti ya GPS, mme ka nako tse ding di sebetsa le nakong ya bosiu. Boemong bona, dibaka tsena le maemo a nkwang ke GPS di ka supiswa rakonteraka pele a simolla ka masimo a itseng. Mmapa o nepahetseng o thusa ka tekolo e nepahetseng haholo ya hore ho tla hloka hlahlobo dikhemikhale tse kae le hore ditjeo e tla ba tse kae. Sekgahla sa dikhemikhale tse tla sebediswa mefuteng ya phapantsho ya dijothollo nakong e tlang ke taba e ka shejwang le yona.

4. Tulong e nngwe le e nngwe ya tse hlano tseo o emang ho tsona, sheba palo ya mahola a leng moo. Haeba mahola a eso mele kapa ho hlahela ka hodima mobu, o ka fatafata hanyane mobung o ka hodimo ho bona haeba ho ka ba teng mahola a seng a metse le hoja a eso hlahele ka hodima mobu. Hlahlobo ena e bonolo e ka bontsha molemi setshwantsho se hlakileng sa bothata bo ka bang teng nakong e tlang. Hara masimo akgela bolo e mebala e kganyang, mme o behe sekwere sa 1 m tulong eo, bolo e be hara sona. Palo ya 25 tulong tse jwalo e tla fihlellwa haeba masimo e le a dihekthara tse fetang 50, mme sena se tla o fa setshwantsho se hlakileng sa mathata a lehola masimong a itseng. Mosebetsi ona o tla o qobella ho ithuta ho hlwaya le ho tseba ka nepo mahola a leng teng masimong a hao.

5. Fumana palo kaofela ya lehola ka leng, mme o arole ka hlano. Sena se tla o fa palohare ya mahola sekwere mithareng ka seng. Dipalo tse fumanwang tsa mahola sekwere mithara ka nngwe di bapiswa le ditjhate tse amehang e le hore ho etswe qeto ya hore na ho a hloka hlahlobo ho fafatsa kapa tjhe.

Ho hopolwe hore mona Afrika Borwa ke taba e nang le kelello ho fafatsa le ha palo ya mahola e le tlase ka ha dipula tsa pele tsa Mphalane le tsa Pudungwana le Tshitwe hammoho le motjheso wa lehlabula di kgothaletsa kgolo e phahameng ya mahola. Hona ho kgannela mathateng a kgahlanong le kotulo e ntle le kgonahalo ya ho hahlamelwa hampe ha sampole ya peo ya koro. Hona ho baka boemo bo tlase ba koro hammoho le theko e tlase ya tone ka nngwe e ka fumanwang sesiung.

Dikgothaletso

Tse ding tsa dibolayalehola tse kgothaletswang hammoho le ditjeo tsa mahola a tla fumanwa, ke dintho tse hlaloswang tlase mona. Ho kgothaletswa haholo hore ho rekwe buka e nepahetseng e fupereng dintlha tse batsi ka mahola mabapi le Afrika Borwa hore mahola a hlwauwe ka nepo. Mabitso a tshwanang a selehae a mefuta e fapaneng ya mahola a ka baka pherekano. Ho hotle haholo ho tseba mahola ka mabitso a ona a Selatine e le hore sebolayalehola se nepahetseng se ka sebediswa lenaneong la ho fafatsa.

Sepheho sa diteko tse ka hodimo mohlomong se tla bontsha hore bothata ba lehola haholoholo ke mahlaku a sephara. Dibakeng tse ding ho teng mefuta ya mahola a ipatileng, (*Voelduisendkoop*, *lietjiesgras*, *koperdraadgras* – *polygonum aviculare*), mahola a hlaha, a namang (*buck wheat*, *wildebokwiet* – *bilderdykia convolvulus*) hammoho le mefuta yohle ya sebopeho sa koro. Hona ke bothata bo boholo bo lokelang ho laolwa.

Metswako e meng e kgothaletswang, ho bile ho kenyeleditswe le ditjeo hekthara ka nngwe di bontshwa tlase mona:

Mahlaku a sephara feela

- Tanka ya motswako wa Chlorsulfuron (15 grams/ha) hammoho le 2,4 D (100 ml) hekthara le sethushi se lokelang (sekgomaretsi le selekantshi sa pH).
- Ditjeo tsa khemikhale hekthara ka nngwe e ka ba R45,00.
- Borakonteraka ba ka lefisa R80 hekthara ka nngwe hammoho le (5l/ha).

Mefuta ya lehlaku le sephara le ya koro (*polygonum*)

- Tanka ya motswako wa Chlorsulfuron (15 grams/ha) hammoho le mesosulfuron Methyl (10 grams hekthara ka nngwe) le 2,4 D (100 ml) hekthara le

sethushi se lokelang adjuvant (sekgomaretsi le selekantshi sa pH).

- Ditjeo tsa khemikhale hekthara ka nngwe e tla ba R80 hekthara ka nngwe.
- Borakonteraka ba ka lefisa R80 hekthara ka nngwe hammoho le (5l/ha).

Ka kuno ya ditone tse pedi tsa theko ya nako e tlang ya R2 800/ton le tjelete e kenang ya R5 600/ha ho a hlaka hore lehlakoreng la tjelete ke taba e utlwalang ho sebedisa R175/ha mabapi le lehlaku le sephara feela kapa R210/ha mabapi le mofuta wa lehlaku le sephara, wa dikutu tse thatelehang le wa koro.

Hape ho kgothaletswa ka matla hore ho fumanwe thuso ya setsebi se laolang mahola pele ho rekwa sebolayalehola sefe kapa sefe, mme ho latelwe keletso ya hae ha masimo a fafatswa. Ena ke indasteri e rarahaneng, mme ditsebi di tshwanela ho ngola hlahlobo nako le nako hore di dule di le sehlohlolong sa tsebo mabapi le metswako ya sebele ya ditanka le melao e amanang le tshebediso ya dikhemikhale tsa temo.

DITABA TSENA DI TSWA HO MOLEMI WA NAKO E FETILENG

Majwe a wang lehodimong

KORO KE SEJOTHOLLO SE SENNGWANG HA BONOLO KE SEFAKO – HO FIHLELA NAKONG YA KOTULO. HO A KGONAHALA HORE SEFAKO SE RIPITLE KORO KA HOHLE, HO SE BE LETHO LE KA KOTULWANG.

Sehla sa tswelopele ya ditsejana le ho butswa ha koro Foreisetata e ka Botjhabela se ba nakong eo pula le difako di ka lebellwang dibakeng tse ngata. Ho bohlokwa haholo hore balemi ba tshireletse sejothollo sa bona sa koro ka inshoreense kgahlanong le tshenyo ya sefako.

Kgonahalo ya sefako e fapana ka dibaka, mme le yona tefello ya kgwedi le kgwedi ya inshoreense e jwalo feela – dikhamphane tse tshireletsang koro kgahlanong le tshenyo ya sefako di na le direkoto tsa nako e telele, mme ka baka lena di eketsa tefello ya kgwedi le kgwedi mabato-weng ao kgonahalo ya sefako e batlang e phahame ho ona. Jwalo ka molemi wa koro, o tshwanetse ho ikopanya le dikhamphane tse fanang ka inshoreense, mme o fumane keletso hore o ka nka pholisi (tshireletso) neng hammoho le kuno le boleng (tjelete e tla lefshwa) tseo sejothollo se tshireletswang ka tsona. Haeba o se na bonnete ka taba ena, ikopanye le agribusiness e hauifiu le wena (hangata e tla ba OVK eo ofisi e kgolo ya yona e leng Ladybrand, VKB eo ofisi e kgolo ya yona e leng Reitz, le Senwes eo ofisi e kgolo ya yona e leng Klerksdorp) – o tla fumana keletso e tla tshireletsa kgwebo ya hao.

JANE MCPHERSON, MANEJARA WA LENANEONG LA GRAIN SA LA NTSHETSOPELE YA MOLEMI

Morero wa ho jala koro ka katleho

MOLEMI O AMANA HAHOLO LE MOBU LE TSA TLHAHO, MME O TSHWANETSE HO SEBEDISA MASIMO A HAE HORE TJHELETE E KENE. KA BOMADIMABE, MERALO E TSHWANETSE HO ETSWA LETSATSİ LE SA TJHABİLE, MME MOLEMI A KE KE A FE-TOLA MAİKUTLO A HAE NENG KAPA NENG FEELA, A BE SE A JALA SEJOTHOLLO SESELE — O TLAMEHA HO RERA DİTABİ TSA HAE KA HO PHETHAHALA.

Hore motho a kgone ho phela le ho ba le tjhelete maemong a kajeno, balemi ba tshwanetse ho shebela dintho hole ha ba etsa diqeto; le ka mohla ha ba tshwanele ho kgannwa ke maikutlo ka ha sena se ka qetella ka tahlehelo e kgolo ya ditjhelete.

Mmaraka

Theko ya koro ya Afrika Borwa e laolwa ke sepakapaka se ka Leboya hobane mona re mpa re le ba banyane lepatlelong lena la matjhaba. Tjhelete ya rona e na le matla, mme tlhodisano e matla mabapi le tse romellwang di etswa mafatsheng a ka ntle – ho a kgonahala ho kenya koro mona ka theko e tlase ho feta ka moo balemi ba rona ba ka kgonang ho e hlahisa (phapano thomellong ya tse kenang).

Mmuso o lefisa lekgetho korong e kenang e etswa ka ntle, empa lekgetho lena le tlase haholo hoo le ke keng la sitisa balemi ho e fumana e etswa ka ntle. Hopola hore ba malwala a koro ba thahasella feela ho iketsetsa dikgwebo tse ba kenyetšang tjhelete, mme ha ba a tsotella hakaalo ka balemi ba selehae - ke batho ba kgwebo, ba ithekelang koro efe kapa efe e tlase ka theko eo ba ka e fumanang mebarakeng.

Phaello tlhahisong ya koro ke e nyane haholo papisong le dikotsi tseo ba

ipehang ho tsona – tse kenngwang mobung di phahame, mme boleng ba diser-ele bo tlase. Ka kakaretso ho dumelwa hore boleng ba dijothollo tse romellwang di etswa ka ntle ke bo tlase ho feta ba tse hlahiswang ka hara naha. Le ha ho le jwalo, nnete ya hore koro e ntse e fumaneha mebarakeng ke nnete ya hore re ntse re tswela pele ho romellwa koro e tswang dinaheng tse ding.

Sena ke selemo sa pele nalaneng ya Afrika Borwa moo re romellang koro e ngata e tswang dinaheng tse ding ho feta e hlahiswang naheng ena ya rona. Bona ke boemo bo swabisang ba ditaba hobane re kgona ho hlahisa koro Afrika Borwa empa re sitwa ho hlola tlhodisanong ya mmaraka wa matjhaba. Re dula re ipotsa dipotso hore ha thomello ya koro e tswang ka ntle e ka nyopa, ho tla etsahala eng Afrika Borwa? Na o teng mmusong ya tsotellang balemi ba rona? Na mmusong ha ho ya lemohang hore naha ya rona e tshwanetse ho ikemela ka boyona mabapi le dijo? Re le balemi re a tseba hore seo re se etsang se hlokolosi haholo mabapi le ho phedisa batho ba rona lehlakoreng la ikonomi le la naha ya rona, mme ka baka lena re ntse re tswela pele ho lwantsha lekgetho la koro e kenang e etswa ka ntle.

Mabapi le tlhahiso ya koro Foreisetata, re tseba feela ka balemi ba tswe-lang pele, ba robong feela, ba ileng ba kgona ho fumana thuso ya kadimo ya tjhelete ya tlhahiso ya koro. Hona ke dihlong tse swabisang ha dilemong tse pedi tse fetileng ho bile teng balemi ba 22 ba bileng le katleho e ntle ya koro. Balemi ba rona ba tseba ho jala koro, ba rata ho jala koro, empa ba sitwa ho hlahisa koro ntle le ha mmuso o ka phahamisa lekgetho la koro ena e kenang e etswa ka ntle.

JAN DE VILLIERS, MOLEMI YA BEILENG MARAPO FATSHE

*Mmuso o hlolehile ho namola mebarakeng ya temo.
Sepheo sa rona ke hore mebaraka e re sebeletse.
Re sitwa ho qobella mmuso ho sebetsa – Moporofesara Karaan.*

Tlhahiso ena e ikgethileng, e kgonahetse ka thuso ya Trusete ya Diserele tsa Mariha (Winter Cereal Trust).

Borakonteraka ba temo

– tse etswang le tse sa etsweng

RE SA TSWA ETELA BALEMI KAPA BOTJHABELA, MME HAPE TABA YA BORAKONTERAKA E BOETSE YA HLAHELLA HAPE.

Hobaneng ho sebediswa borakonteraka?

Ke taba e bohloko ho lemoha hore dimilione tsa diranta di “sentswe” ka dike-ma tsena tsohle tse neng di tshwanetse hore ebe di thusa balemi ba ntseng ba thuthuha - sekema se sehlohadi sa dijo le mehato e nkilweng ke AsgiSA. Dikema tsena kaofela di simolla hantle ka maikemisetso a matle, empa kaofela di a folotsa. Hobaneng ha di folotsa? Di folotsa ka mabaka a mangata – le leng la mabaka ke hobane ho lefuwa theko e phahameng haholo mabapi le tshebetso ya rakonteraka, ho lefuwa di tjelele tse ngata tsa tse kenngwang mobung, mosebetsi hangata o etswa nako e se e ile, mme bofokodi bo bong hape ke hore balemi ha ba matlafatswe – ha ba rutwe temo. Ha sekema se foloditse, balemi ba nyahlatswa ba ntse ba le jwalo (hangata ba le maemong a mabe) le ho feta pele sekema se kena.

Haeba re ilo fetola lefapha la temo le ho ba le tshireletso ya dijo Afrika Borwa, re tshwanetse ho ntshetsa pele balemi ba ikemetseng, ba tsitsitseng, ba ka unang molemo – eseng ho dumella batho ho ipokellela di tjelele tse ngata ka “dikema” ha balemi bona ba dula ba ntse ba futsanehile.

Ho tenng balemi ba bangata Afrika Borwa ba sebedisang borakonteraka mapolasing a bona. Borakonteraka bana ba ka sebedisetswa temo ya pele, temo ya morao (tokiso ya tshingwana ya peo), ho jala, ho fafatsa le/kapa ho kotula. Balemi ba bangata ba sebetse masimong a manyane, e leng se ba si-tsang ho ba le disebediswa tsa temo tseo e leng tsa bona, mme haeba ba fela

ba hloka hore, ho molemo ho sebedisa borakonteraka ba nang le disebediswa tsa bona – ho boetse ho bula menyetha ho bao ba nang le disebediswa tse ding ka thoko hore ba kgone ho ikenyetsa tjelele ka mosebetsi wa bona wa konteraka.

Hantlente, ena ke ntho e utlwahalang, eo motho a ka e etsang. Le ha ho le jwalo, ha re etla tshebetso, dintho ha di tsamaye hantle. Ka kakaretso, sepheo sa temo ke ho hlahisa dijo le tshwele hore ho kene tjelele e fetang ditshenyehelo tsa tlhahiso – sepheo ke ho etsa phaello

Borakonteraka ba fumana tefo ya bona jwang?

Borakonteraka hangata ba lefuwa ho ya ka hekthara, ha ba arolelwe tjeleteng e fumanwang thekisong ya dijothollo. Ka baka lena, ho molemong wa bona ho sebetse dihekthara tse ngata ka ha hekthara ka nngwe e bolela tjelele eo ba e fumanang. Kotsi ke hore rakonteraka o tla sebetse kapele ka moo a kgonang hore a qete dihekthara tse ngata ka letsatsi. Hona ho ka nna ha bolela hore boleng ba mosebetsi bo ba fatshe ka ha ho etswa hlahlafethe, mosebetsi ha o etsetswe makgethe. Jwale ho bonolo ho iketsetsa mosebetsi o sa tebang (mohlala, mohoma kapa tetse) – mosebetsi o etswa ka potlako, ho okolwa feela, ho sebediswa diesel e nyane, mme tshenyeho ya metjhine e ba e nyane.

Nnete ke hore mosebetsi o mong le o mong wa ho phethola mobu o etswang ke molemi o etswa ka sepheo. Molemi o batla hore mosebetsi ka mong o etswa ka ho phethahala, mohoma o tebiswe, mme ha a tsotelle hore mosebetsi oo o etswa nako e kae. Taba ya hae ya bohlokwa ke hore mosebetsi o etswa ka ho phethahala. Mosebetsi o etswang ke taba ya bohlokwa (tjhe, kotulong teng

Borakonteraka ba temo – tse etswang le tse sa etsweng

ke taba e nngwe hobane molemi o a be a habile hore ho kotulwe kapele, mme dijothollo di tloswe masimong kapele ka moo ho kgonahalang ka teng).

Sepheo sa molemi le sa rakonteraka se a fapana – rakonteraka o batla ho qeta mosebetsi kapele hore a fumane tijelete ya hae, molemi (monga tshimo) yena o batla hore mosebetsi o etswe ka nepo le ka hloko.

Na nako e bohlokwa?

Ntlha e nngwe ya bohlokwa mosebetsing ona wa tlhahiso ke nako ya mosebetsi o mong le o mong. Sepheo sa ho phethola mobu ke hore qetellong peo e jalwe mobung o mongobo. Ho fihlella kuno e ntle, nako e ntle ya ho jala le yona e bohlokwa. Hona ho laolwa ke dipula tsa pele tsa selemo, dipula tse lebelletsweng tsa hlabula, bolelele ba nako ya ho hola ha sejothollo, diyuniti tsa motjheso tse bang teng nakong ya dikgwedi tsa hlabula hammoho le nako tse lebelletsweng tsa serame sa pele.

Ka ha rakonteraka o fumana tijelete ya hae ho ya ka dihekthara tseo a di sebetsang, rakonteraka enwa o ba molekong wa ho nka mosebetsi e mengata ya batho ka nako e le nngwe, e leng e tla mo hlola ho e phetha ka nako, ho ntse ho hopolwa hore ho na le dinako tsa dipula, tseo ka tsona mosebetsi o ke keng wa etswa. Hona ho qetella ho entse hore mosebetsi o phethwe ka mora nako – kapa ka mora nako e ntle ka ha jwale rakonteraka a tshwerwe ke mosebetsi wa molemi e mong, mme a bile a se a emetswe ke molemi ya hlahlamang. Ho na le mehlala e mengata moo molemi a jalang dijothollo ka mora nako e ntle ya ho jala hobane feela rakonteraka a ile a siuwa ke nako.

Molemi o tshwanetse ho sheba dife?

- Etsa bonnete hore tijelete eo o e lefang rakonteraka ke e ka hara meedi ya tijelete e lefuwang indastering ena lebatoweng la hao. (Ha o se na bonnete, botsa dihwai tsa lebatowa la hao).
- Ha o kena konterakeng le rakonteraka, eba le bonnete ka diitsebeletso tsa hae.
- Dumellanang ka boemo ba mosebetsi – etsa qeto e sa le pele hore mobu o tla lengwa botebo bo bokae, mme o hlokomela hore mosebetsi o etswa jwalo ka ha le dumellane. Ha ho thuse letho ho lla ha rakonteraka a se a tsamaile – eba teng ha a ntse a sebetsa, etsa bonnete hore mosebetsi o etswa jwalo ka ha le

dumellane.

- Dumellanang ka dinako tsa ho phetha mosebetsi – ho molemo ho se jale ho ena le ho jala nako e se e ile, mme o ke ke wa kotula letho hobane o jetse morao haholo.
- Leka ho fumana hore rakonteraka o tshepisitse batho ba bakae bao a tshwanelang ho ya ba sebeletsa e le hore o tsebe hore o itlamme ka mosebetsi o mokae.

Mohlala ke ona wa ditefo tsa jwale tsa borakonteraka:

Mosebetsi	Foreisetata/ North West	Kapa Botjha- bela	KZN
	+ diesel	+ diesel	+ diesel
Ho lema	R250	R750	R550
Tetse	R195	R550	R450
Ho jala	R165	R480	R440
Kaofela	R610	R1 780	R1 440
Ho fafatsa	R80		
Ho kotula	R250		

Re le ba Grain SA re dumela hore wena jwalo ka molemi o tshwanetse ho phehella ho ba le disebediswa tsa hao (haeba o molemi ya ikemetseng a le mong) kapa haeba le kopanela sesebediswa le le sehlopha sa balemi ba sebetsang mobung wa setjhaba. Ha re sheba ditjeo tse mona hodimo, ntle le haeba o lebatoweng la Foreisetata moo ditjeo di sa ntseng di laoleha, o tla sitwa ho etsa phaello ka temo ya hao haeba o ntse o tswela pele ka ho sebedisa borakonteraka. Ho molemo ho ithekela poone ya hao ho ena le ho lefa ditheko tseo tse phahameng!

JANE MCPHERSON, MANEJARA WA LENANEO LA
GRAIN SA LA NTSHETSOPELE YA MOLEMI

Ntlafatsa tsamaiso ya hao ka taolo

HORE O KGONE HO NTLAFATSA TSAMAIISO YA KGWEBO LE HO DULA O NTSE O ETSA PHAELLO, HO BOHLOKWA HORE TAOLO YA MOSEBETSI WA TSAMAIISO E ELWE HLOKO HAHOLO.

Taolo ke mosebetsi wa bone wa tsamaiso, mme ke mosebetsi oo ka ona manejara a hlahlobang ka moo mosebetsi e etswang e dumellanang ka teng le ka mo e rerilweng ka teng, le ka moo ho ka nkwang ka teng mehato ya ho lokisa dintho haeba ho hloka hahala. Hore molemi a kgone ho laola, o tshwanetse ho ema ka maoto ka boyena kapa ho bona hore mohlakomedi o teng.

Mabapi le mosebetsi e etswang hang, ebe e fetile, ena e ka tadingwa e le mosebetsi ya ho qetela. Le ha ho le jwalo, kgwebong ya polasi, moo bohloko ba mosebetsi e phetwang hape, ke qetelo ebile ke tshimoloho ya mohato o motjha wa ho rala, ho hlophisa, ho kenya tshebetso le ho

laola hape. Mosebetsi e meng ke e etswang hang ka selemo, jwalo ka tlhahiso ya dijothollo tsa selemo, ha e meng yona e phetwapphetwa nakong ya selemo jwalo ka tlhahiso ya meroho, lebeso, dikgoho, jwalojwalo.

Tebello ke hore mosebetsi wa taolo o fupere phethahatso ya mehato e latelang:

Popeho ya mehato

Mehato e a hloka hahala taolong e atlehileng, mme e tshwanetse ho kenyelletswa meralong ya pele. Haeba mehato e le siyo eo mosebetsi e bapiswang le ho methwa ka yona, ha ho bonolo ho fihlella taolo e atlehileng. Ka hoo, hantlente sena se bolela hore taolo e simolla hang ha ho ralwa mosebetsi o tla etswa. Moralo wa ho jala dihekthara tse 100 tsa soneblomo kapa tse 10 tsa khabetjhe o se o ntse o behile mohato o tla nkwa – dihekthara tse 100 tsa soneblomo, dihekthara tse 10 tsa khabetjhe e lokelang ho lengwa.

Ho metha mosebetsi o etswang

Ho bohlokwa ho metha le ho rekota/ho ngola diketsahalo. Tsena di tshwanetse ho etswa ka mokgwa oo molemi a tla kgona ho o sebedisa. Temong mosebetsi ona o bitswa ho boloka direkoto. Ke dihekthara tse kae tse jetsweng?

Papiso ya mosebetsi le mehato e rerilweng

Mosebetsi o etswang o tshwanetse ho bapiswa le mehato e rerilweng. Ha ho bonolo hore ka mehla mosebetsi e entsweng e tshwane hantle le ka moo e ileng ya rerwa ka teng. Nnete ke hore mona le mane ho tla nne ho be teng ho fapana ho itseng. Mohlala, o rerile ho jala dihekthara tse 100 tsa soneblomo, empa e bile feela tse 90 tse ileng tsa jalwa. Hona ke phapano e bileng teng.

Tlhophollo ya phapano

Haeba phapano e itseng e le teng, phapano eo e tshwanetse ho hlophollwa le ho hlaloswa. Lebaka la hore phapano eo e hlahile jwang le bohlokwa haholo hobane ke lona le tla thusa hore ho nkuwe mehato ya ho ntlafatsa tsamaiso. Hobaneng ha ho ile ha jalwa feela dihekthara tse 90?

Mehato ya tokiso

Ha ho se ho fumanwe hore phapano e teng pakeng tsa meralo ya sethathong le sephetho se fumanweng, mme le mabaka a fumanwe, jwale ke nako ya ho nka mehato ya tokiso. Mehato ya tokiso e fupere e nngwe kapa tse ding tsa tse latelang:

- Ho fetola mohato hobane o ne o phahame haholo kapa o le tlase haholo;
- Keketso ya mosebetsi ho fihlella mohato o beilweng; kapa

- Ha ho mohato o ka nkwang mabapi le phapano hobane ketsahalo ke ya hanngwe feela le/kapa e bile ka baka la ntho e neng e ke ke ya laoleha, jwalo ka sefako kapa morwallo.

Ho itshetlehlile ho mosebetsi o etswang, taolo e ka nna ya kenngwa tshehetsong pele ho mosebetsi o rerilweng, nakong ya ona le ka mora ona.

Taolo pele mosebetsi o simolla e tla shebana le dintlha tse kang ho reka dintho nako e sa le teng, mofuta o nepahetseng wa tse rekwang, hammoho le bongata bo hlokaahalang ba tse kenngwang mobung. Kgwebong ya temo, taolo nakong eo mosebetsi o etswang ka yona ke taba ya bohlokwa haholo, mme mona ho hlokaahala hore mohlakomedi a be haufi le basebetsi. Haeba ho lokela ho jalwa dipeo tse 30 000 hekhthara ka nngwe mme ho fumaneha hore ho jetswe feela tse 15 000 hekhthara ka nngwe nakong eo peo e melang ka yona, ho boima ho lokisa phoso e jwalo ha e se e etsahetse. Hona ho kenyeletsa ditshenyehelo tse ding hape tsa tijelete. Taolo ya ho qetela ke e tla ba ha ho se ho jetswe, mme dipheho di se di bonahala.

Mohato wa ho qetela

Mona re ka nna ra eketsa ka mohato wa botshelela wa ho qetela o mabapi le taolo jwalo ka mosebetsi wa tsamaiso, e leng wa taolo ya ditijelete, eo re tla bua ka yona lengolong la rona la nako e tlang.

Ho fihlela mona re nnile ra hatella letotong la mangolo a rona hore tsamaiso e tshwanetse ho ntlafatswa selemo le selemo hore phaello e dule e le teng. Taolo e nepahetseng e ka ba le seabo sa bohlokwa haholo tsamaisong ya kgwebo ya hao. Lengolong le latelang, taolo e tla hlaloswa ka mehlala.

DITABA TSENA DI TSWA BUKENG YA TATAISO YA TSAMAIISO YA POLASI MABAPI LE PHAELLO KA MARIUS GREYLING

Ho lema

– tseo o lokelang ho di hopola

MOHOMA O SEBEDISWA TEMONG E SIMOLLANG HA HO LOKISETSWA HO JALA PEO. HAESALE E LE SESEBEDISWA SA MOTHEO BOHOLONG BA REKOTO YA NALANE, MME O EMETSE E NNGWE YA KGATELOPELE TSA SEHLOOHO TEMONG.

Sepheo ka mohoma

Sepheo sa motheo ka mohoma ke ho phethola karolo e ka hodimo ya mobu, ho tlisa menontsha e foreshe ka hodima mobu, ha mahola le masalla a dijothollo tsa nako e fetileng di ntse di epelwa ka tlasa mobu, le ho di dumella hore di bole. Mohoma o boetse o etsa hore moya o kgone ho kenella mobung le hore mobu o kgone ho tshwara mongobo hantle.

Yurope le Asia moo mehoma e ileng ya qala ho sebediswa, e nngwe ya sepheo sa sehlooho e ne e le ho phethola mobu hore o bulehele moyeng, mme o ome – ho lema ho omisa mobu. Afrika Borwa moo mongobo o monyane e leng e nngwe ya dintlha tse kginang tlhahiso, mohoma o tshwanetse ho sebediswa ka hloko e kgolo haholo.

Melemo ya mohoma o etsang diforo

Mosebetsi wa ho lema o fupere masalla a dijothollo, kalaka le manyolo a rekiswang, hammoho le okesijene.

PULA IMVULA

**Kgatiso ena e tshehediwe ke
ba Maize Trust.**

GRAIN SA

PO Box 88, Bothaville, 9660
▶ (056) 515-2145 ◀
www.grainsa.co.za

MANEJARA WA LENANEONG

Jane McPherson
▶ 082 854 7171 ◀

MANAGER: TRAINING & DEVELOPMENT

Willie Kotzé
▶ 082 535 5250 ◀

SPECIALIST: FIELD SERVICES

Danie van den Berg
▶ 071 675 5497 ◀

PHATLALATSO: PULA-IMVULA

Debbie Boshoff
▶ (056) 515-0947 ◀

BAHOKAHANYI BA PROVENSE

Daan Bosman
Mpumalanga (Bronkhorstspuit)
▶ 082 579 1124 ◀

Johan Kriel
Free State (Ladybrand)
▶ 079 497 4294 ◀

Tonie Loots
North West (Zeerust)
▶ 083 702 1265 ◀

Jerry Mthomboti
Mpumalanga (Nelspruit)
▶ 084 604 0549 ◀

Lawrence Luthango
Eastern Cape (Mthatha)
▶ 083 389 7308 ◀

Jurie Mentz
KwaZulu-Natal and Mpumalanga
▶ 082 354 5749 ◀

Ian Househam
Eastern Cape (Kokstad)
▶ 078 791 1004 ◀

DESIGN, LAYOUT AND PRINTING

Infoworks
▶ (018) 468-2716 ◀
www.infoworks.biz

PULA IMVULA E FUMANWA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho

Senyesemane, Seburu, Setswana,
Sesotho sa Leboya, Sezulu, Seqhotsa.

Ho lema – tseo o lokelang ho di hopola

Bobe ba mohoma o etsang diforo

Ho lema ho ntse ho eketsa ho tadingwa e le mokgwa o senyang haholo wa temo, o nang le kgona-halo ya ho fedisa mehlodi ya mobu ka potlako. Nakong e kgutshwane, le ha ho le jwalo, o ka nna wa atleha. Mobu o lengwang hanngwe o na le monyetla wa ho epela dipeo tsa mahola le dikokwanyana botebong bo tlase hoo di ke keng tsa phela.

Mohoma haholoholo o baka pane ya mohoma (lekgapetla le thata la seretse) e thibelang metsi ho monyela le metso ho kenella mobung o ka tlasa lekgapetla lena, mme ka baka lena, hona ho kgina kuno ya dijothollo. Hamorao lekgapetla lena le qetella le thibela metsi ho monyela, mme dimela di qetella di kgangwa ke metsi le ho sesa ka hara ona.

Ho lema ho tebileng (ho feta 15 - 20 cm) ho qeta ka potlako dikarolwana tse bolang tsa mobu, mme ho kgothaletsa kgoholeho ya mobu – mathata ana a mabedi ke diyathoteng di bapile. Ha mobu o ka tlase o tlišwa ka hodimo, metso ya kotulo e fetileng e a senyeha, mme ho tshwarahana ha tlhaho ha dikarolwana tsa mobu le hona ho a senyeha - mobu ona mohlomong o ka lokela ho medisa peo, le hoja e le ona o hoholehang ha bonolo haholo. Sekgahla sena se eketsehileng sa kgoholeho se tla etsahala ka potlako e fetang popeho ya mobu le pokello ya tse bolang tsa mobu, mme sena se tla qeta mobu ho feta ka moo ho tlwaelehileng ka teng.

Ho lema ho tebileng (ho feta 15 - 20 cm) ho kgannela ho teteang ha mobu le tahlehelong ya masobana a mobu. Mobu o batla o tshwana le moqomo o tletseng dibolonyana tse tlatsitsweng ka lehlabathe. Bolo ka nngwe e tshwantsha karolwana ya mobu e pela e nngwe, mme ha dibolo tsena di petetsana, di siya sebaka se seholo sa moya dipakeng, se hlokaahalang hore metso e hole hantle le metsi a monyele hantle. Ho lema ho tshwenyana le mobu, mme ho lokolla dikahare tsa ona. Ha sena se etsahala, dikarolwana tse nyane tse ka hara tse kgolo di a lokollwa, mme masobana a leng dipakeng a a fokotseha, e leng se kgannelang lekgapetleng le thata le teteang le sitisang ho hola ha metso le ho kgangwa ha dimela ke metsi.

Balemi ba bangata Afrika Borwa ba sa ntse ba sebedisa mohoma – ke nako hore taba ena e ke e shebisitse ka ihlo le ntjhotjho. Mohlomong ke nako ya ho fetola mokgwa ona!

**WILLIE KOTZÉ, MANEJARA WA KWETLISO LE NTSHETSOPELE
LENANEONG LA GRAIN SA LA NTSHETSOPELE YA MOLEMI**

**Sepheo sa rona ke ho hlahisa kgatiso e
hlwahlwa e ka kgonehang. Maikutlo afe
kapa afe a tobaneng ledikahare tse
hlophisitsweng kapa tlhahiso ya tsona, ke
tse ka lebiswang ho Jane McPherson.**